

NDDF. 2018. Verspreidingsatlas. <https://verspreidingsatlas.nl>

Pons, L.J. 1957. De geologie, de bodemvorming en de waterstaatkundige ontwikkeling van het Land van Maas en Waal en een gedeelte van het Rijk van Nijmegen. Proefschrift Wageningen.

Pons, L.J. 1966. De Bodemkartering van het Land van Maas en Waal en een gedeelte van het Rijk van Nijmegen. De bodemkartering van Nederland, deel XXII. Stichting voor Bodemkartering Wageningen.

Sengers, A.J.M. 1989. West Maas en Waal, een geschiedenis in woord en beeld. Gemeente West Maas en Waal, Beneden Leeuwen.

Stichting voor Bodemkartering. 1973. Bodemkaart van Nederland, blad 39 West en Oost, met toelichting. Wageningen.

Touw, A. & W.V. Rubers. 1989. De Nederlandse Bladmossen. Flora en verspreidingsatlas van de Nederlandse Musci (Sphagnum uitgezon-

derd). Stichting Uitgeverij van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.

Adresgegevens auteur

J.A.W. Nieuwkoop, Vluchtheuvelstraat 6, 6621 BK Dreumel, jurgen.nieuwkoop@icloud.com

Abstract

The bryophyte flora of the Land van Maas en Waal, part 1

The 'Land van Maas en Waal' is an area in the east of the Netherlands between the rivers Rhine and Meuse. In a series of papers the results are presented of an inventory of the bryophyte flora. In this first paper the area, the history of landscape and biotopes as well as the inventory are described. In following papers the bryoflora of the different biotopes will be discussed.

Phaeocalicium populneum (populierenspijkertje) weer in Nederland gevonden

Lukas Verboom & Laurens Sparrius

Boomspijkertjes en schorssteeltjes nemen de laatste tien jaar flink toe (Van Dort 2013). Meer dood hout in bossen en minder luchtvervuiling zijn hiervan vermoedelijk de oorzaak. Opmerkelijk, omdat de meeste soorten een noordelijke verspreiding hebben en de uitbreiding haaks staat op de vele zuidelijke soorten die zich in Nederland sterk uitbreiden (Sparrius et al. 2016). Recent werd door de eerste auteur een uitgestorven gewaand boomspijkertje teruggevonden: *Phaeocalicium populneum*, dat we hier de Nederlandse naam 'populierenspijkertje' geven. *P. populneum* is geen korstmoss, maar wordt traditioneel in lichenologische literatuur behandeld.

De soort werd gevonden op Landgoed Overlangbroek, een Natura 2000-gebied in het Kromme Rijngebied in de provincie Utrecht. Hier werden afgevallen takken van oude populieren bekeken die in een rij stonden tussen jong eikenbos en essenhakhout (Figuur 1). Op deze bomen zijn eerder al enkele vrij zeldzame soorten gevonden, onder andere *Chaenotheca brachypoda* (groen

schorssteeltje) en *Athallia cerinella* (klein boomzonnetje). Op vrijdag 17 augustus werden zes afgevallen populierentwijgen (5-20 mm diameter) verzameld om te kijken of er *Athallia pyracea* (gewoon boomzonnetje) op groeit (Van der Kolk et al. 2018). Thuis – onder de stereomicroscoop – werden de kleine spijkertjes waargenomen (Figuur 2). Een foto werd geplaatst in de Facebook-groep 'Mossen & Korstmossen' (1220 leden). De determinatie volgde al binnen enkele minuten.

Verspreiding

Wereldwijd komt de soort voor in Europa en Noord-Amerika, vooral in koele tot gematigde streken. In Europa is de soort vermoedelijk het algemeenst in Noorwegen en Zweden. Ten zuiden van Scandinavië zijn er vrijwel alleen incidentele meldingen, vooral uit berggebieden (GBIF Secretariat 2017).

Phaeocalicium populneum is eenmaal eerder in Nederland gevonden, blijkt uit herbariummateriaal dat bij Naturalis in Leiden ligt (bron: BLWG databank): halverwege de

Figuur 1. Biotoop waarin de soort werd gevonden met links jong eikenbos en rechts essenhakhout waarboven enkele hoge populieren uitsteken. Foto: Ben Verboom.

Figuur 2. *Phaeocalicium populneum*. Foto: Lukas Verboom.

19de eeuw verzamelde Frederik Splitgerber de soort in de buurt van Amersfoort. Maarten Brand determineerde ooit de andere soorten die in dat herbariumconvoluut za-

ten, namelijk *Lecidella elaeochroma* (gewoon purperschaaltje) en *Lecanora sambuci* (vlierschotelkorst). Die soorten vinden we nu nog steeds op populierentakken.

Ecologie

De soort groeit vrijwel uitsluitend op gladde schors van populieren (takken en stammen) tussen overwegend stikstofminnende korstmossen uit het *Lecanoretum sambuci* (Orthotricho-Physcietea) (Van Dort et al. 2017). De levenswijze houdt daarmee het midden tussen een gastheerspecifieke parasiet en een saprotrofe schimmel. De levenswijze lijkt erg op die van de aan elzen gebonden *Stenocybe pullatula* (kleinst smalsteeltje). De habitat wijkt sterk af van die van de overige schorssteeltjes en boomspijkertjes, die echte korstmossen zijn, een voorkeur hebben voor droge en donkere standplaatsen en niet samen voorkomen met stikstofminnende korstmossen.

Herkenning

Phaeocalicium populneum heeft geen thaluss, maar bestaat uit zwart(bruine) gesteelde apotheciën van circa 0,7 mm hoog. De ascosporen zijn bruin, 13-14 × 5 µm groot en hebben 1 septum.

Onderzocht herbariummateriaal

Provincie Utrecht, Landgoed Overlangbroek, coord. 154.093-444.296, 17-8-2018, op afgevalven takjes van populier, leg. L. Verboom (herb. L.B. Sparrius 9258).

Literatuur

GBIF Secretariat (2017). *Phaeocalicium populneum* (Brond. ex Duby) Alb. Schmidt. <https://www.gbif.org/species/2595684>

Sparrius, L.B., H. van der Kolk, A. Aptroot, A. van der Pluijm & K.W. van Dort (2016) Nieuwe vindplaatsen van zeldzame korstmossen en lichenparasieten in de periode 2012 t/m medio 2016. *Buxbaumiella* 107: 15-37.

Van Dort, K. & L. Spier (2013) *Chaenotheca xyloxena* Nád. en andere schorssteeltjes steken de kop weer op in Nederland. *Buxbaumiella* 98: 28-31.

Van Dort K, M. Schrijvers-Gonlag & K. van Herk (2017) Orthotricho-Physcietea. In: K. van Dort, B. van Gennip & M. Schrijvers-Gonlag. *De Vegetatie van Nederland – 6. Mossen- en korstmossengemeenschappen*. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Van der Kolk, H., L. Geraets, M. Bingley & W. van Lanen (2018). Gewoon boomzonnetje (*Athallia pyracea*) en de Vlierschotelkorst-associatie (*Lecanoretum sambuci*) op bakenbomen langs de Maas. *Buxbaumiella* 112: 20-27.

Auteursgegevens

L. Verboom, Esdoornlaan 266-2, 9741 MA Groningen (verboom.lukas@outlook.com)

L.B. Sparrius, Beyerd 39, 4811 GZ Breda (sparrius@blwg.nl)

Abstract

Phaeocalicium populneum rediscovered in the Netherlands

Phaeocalicium populneum was rediscovered in the Netherlands, 150 years after the last record in the mid-19th century. A photo was posted in the Facebook group Lichens & Bryophytes, which resulted in a prompt identification.

De grillig lijkende ‘voorkeuren’ van *Rhodobryum roseum* (rozetmos) in Nederland

Eddy J. Weeda

Twee palmpjesachtige mossen op graven

Dit jaar begon mijn veldseizoen op nieuwjaarsmorgen met de vondst van *Rhodobryum roseum*, het wondermooie rozetmos, op de onovertroffen begraafplaats Bergklooster op de Agnietenberg aan de rand van het Vechtdal bij Zwolle. Bergklooster is een natuurvriendelijk beheerde begraafplaats,

waar het maairegime van de gazons is afgestemd op de bloei van de stroomdalflora en in het bijzonder van duifkruid, dat hier wel zijn rijkste groeiplaats in Nederland heeft (voor de wetenschappelijke namen van de meeste genoemde vaatplanten wordt verwezen naar Tabel 1 en 2). Omstreeks de jaarwisseling zijn bloemen echter beperkt tot de meest ‘ruderaal’ plekken,